

**РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ
НЕСТАБІЛЬНОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА:
УПРАВЛІННЯ, РЕАЛІЗАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
монографія**

Люксембурзі Luxembourg creative industrial Cluster, він об'єднує 12 галузей та включає 90 членів. Даний кластер забезпечує своїм учасникам та їх клієнтам онлайн-платформу та міжнародну помітність для збільшення масштабів експорту, дозволяє сформувати взаємовідносини між учасниками зі схожими інтересами, проводить навчання та майстер-класи для експортерів креативних товарів.

Незалежно від масштабів кластеру, їх успішний розвиток залежить від сукупності таких факторів: потужної інноваційної основи, включаючи наявність науково-дослідних інститутів; наявності функціонуючої мережі та об'єднання; кваліфікації кадрів, точніше значної частки серед населення науковців, інженерів та інших осіб, пов'язаних із культурою, мистецтвом, науковою і творчою діяльністю; доступного інвестиційного капіталу. В організації креативного кластеру продумують його максимальне і багатосекторне наповнення, включення різних структур, а також залежність від сезону, подій і свят. Стержнем кластеру часто стають автентичні культурно-історичні пам'ятники, навколо яких формується інфраструктура і сервісне комунікативне середовище (готелі, ресторани, кафе тощо). Перевагою креативних кластерів є наявність мобільних і динамічних конструкцій, які здатні представити презентаційні площадки для різних заходів і постановок [221].

Узагальнюючи, варто наголосити, що кластер – це єдине ціле і кожна його частина має працювати на загальну ідею, а організації і структури функціонувати в рамках одної маркетингової стратегії, не виходячи з цілісної стилістики.

1.3. ВИМОГИ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ДО КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДНОСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Сучасна економіка характеризується низкою процесів, перебіг яких вимагає уваги працівників освітньої сфери. Для своєчасної підготовки фахівців, які володітимуть специфікою економічних процесів і методами управління ними, необхідно враховувати характерні особливості майбутньої економіки, в умовах якої будуть працювати завтрашні випускники закладів вищої освіти (ЗВО). До найбільш прикметних з них дослідники-футурологи відносять: інформатизацію суспільства; формування економіки знань; зростання ролі людського чинника, інтелектуального потенціалу працівників.

В суспільстві відбуваються корінні зміни, пов'язані з широким

розповсюдженням інформаційно-комунікаційних технологій. В усі без винятку сфери суспільного життя входять нові технології – цифрові, які зумовлюють черговий етап інформатизації суспільства.

Дослідники доходять висновку, що сучасне суспільство переживає цифрову революцію. За трансформаційними масштабами вона іноді порівнюється з аграрною революцією періоду неоліту та промисловою революцією в XVIII – XIX століттях. В контексті уявлень про Другу промислову революцію другої половини XIX – початку XX століть іноді цифрова революція називається Третьою промисловою революцією.

Процес накопичення і рух великої кількості інформації, який відбувається наразі у суспільстві, призводить до кількісних і якісних змін у професійно-кваліфікаційному складі робочої сили, соціальних і професійних груп, зростання вимог до якості знань працівників. Інформатизація та інтелектуалізація праці стають важливими чинниками зрушень у кадрових структурах, зумовлюючи необхідність формування інтелектуальної еліти, висококваліфікованих фахівців у кожній організації, здатних забезпечити генерування та ефективне використання науково-технічної інформації щодо передового досвіду, інновацій.

Особливості стану сучасної економіки, науково-технічного розвитку країни, очевидні для її дослідників перспективи розвитку все більше пов'язуються з видимими процесами інформатизації, цифровізації. В кожному з цих процесів бачиться особлива роль людського фактора на виробництві, у сфері послуг. Знання, вміння, навички, особистий інтелект людини визначатимуть рівень, ефективність економіки майбутнього. До цього майбутнього, а воно, до речі, вже сьогодні перетворюється у живу реальність у багатьох країнах, галузях, на підприємствах, потрібно готуватися. І, у першу чергу, у сфері підготовки кадрів, кваліфікованих фахівців, які повністю відповідатимуть вимогам майбутньої економіки.

За сучасних умов господарювання одним із основних завдань вищої освіти є професійна підготовка фахівців, які добре розуміють особливості теперішнього і майбутнього економічного розвитку України, передбачають шляхи розвитку економіки, спроможні працювати в умовах інтеграції України в світове господарство.

Сучасна вища школа знаходиться у процесі реформування. При цьому залишається низка питань теоретичного і прикладного характеру, вирішення яких може забезпечити відповідність отриманих знань, навичок випускників вимогам економіки конкретного виробництва, у сферу якого вони увійдуть після закінчення навчального закладу.

Процес формування компетентностей фахівців цифрової економіки стикається з низкою проблем. Система підготовки кадрів повинна вміти

визначати, яких саме спеціальностей, спеціалізацій потребуватиме нова економіка у найближчому майбутньому, яких компетенцій вимагатиме ця економіка у фахівців. Навчальний процес у ЗВО потребує перепідготовки викладачів і їх здатності сформулювати цифрові та інші професійні, надпрофесійні компетентності випускників вищої школи. Формулюванню деяких пропозицій щодо виділення цих проблем присвячена дана стаття.

Питанням теорії і практики реформування освітнього процесу у вищій школі у контексті цифрової економіки присвячена значна кількість публікацій зарубіжних і вітчизняних авторів. Відомі доробки О. В. Даннікова щодо розвитку цифрових компетенцій працівників в умовах інформатизації суспільства [54], М. М. Ковальова з питань організації підготовки фахівців для цифрової економіки [94], колективні праці з дослідження сучасних підходів до освіти, світового досвіду та українських перспектив під науковим керівництвом О. В. Овчарук [101], публікації щодо нових інформаційних технологій в освіті [153]. Особливості покоління цифрової епохи висвітлено у праці Д. Тапскотта [215]. Цікавими є колективні дослідження з означених проблем [9; 195; 282] та багато інших.

Однак, не зважаючи на теоретичну і практичну значимість цих та інших публікацій, не повністю вирішеними залишаються питання формування шляхів забезпечення відповідності компетенцій випускників вищої школи вимогам прийдешньої економіки, освіти впродовж всього професійного життя фахівця тощо. Надаючи належне значення глибині досліджень цих та інших авторів, слід, на наш погляд, особливу увагу приділяти сучасним задачам з підготовки фахівців для майбутньої економіки. Адже майбутнє настає вже сьогодні. І саме сьогоднішні студенти, закінчуючи навчання, повинні бути готові до роботи в умовах цифрової економіки. Компетентністний підхід як нова парадигма вищої освіти вимагає формування компетентностей випускників закладів вищої освіти, що відповідатимуть вимогам цієї економіки.

Важливим і позитивним є факт зміни підходів до реформування і розвитку сфери освіти України від принципу адекватності випускників до принципу компетентності, коли кінцева мета результатів вищої освіти пов'язується не тільки з виконанням випускниками конкретних фахових функцій, але й показниками, які включають широкий спектр характеристик випускника, такі як професійні навички, світоглядні і громадські якості, морально-етичні цінності, що забезпечують фахівцям широкі можливості в реалізації своїх потенційних можливостей впродовж всього їх життя [102;170;284]. Поняття компетентності має на увазі, крім спеціальної технологічної підготовки, цілу низку інших компонентів, що мають, в основному, позапрофесійний або надпрофесійний характер, але у той же

час необхідних сьогодні тією чи іншою мірою компетентному фахівцеві. Це, у першу чергу, такі якості особистості як самостійність, здатність приймати відповідальні рішення, творчий підхід до будь-якої справи, вміння доводити її до кінця, вміння постійно вчитися. Це гнучкість мислення, наявність абстрактного, системного й експериментального мислення. Це – вміння діалогу і комунікабельність, співробітництво. Це також креативність, критичність, гнучкість та інноваційність мислення. Це економічне мислення, клієнтоорієнтованість, бережливе виробництво, робота з людьми, міжгалузеві комунікації, робота в умовах невизначеності і т.п.. Над власне професійно-технологічною підготовкою виростає величезна позапрофесійна надбудова вимог до фахівця, яка має формуватися у фахівця, у тому числі в системах формальної і неформальної освіти.

У грудні 2017 року Мінекономіки України представило «Цифрову адженду України-2020», яка містить бачення трансформації вітчизняної економіки від «аналогової» до «цифрової» [194]. Цей документ став основою для схвалення Кабінетом Міністрів України «Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки» та затвердження плану заходів щодо її реалізації.

Схвалена Урядом Концепція передбачає низку заходів з розвитку цифрової інфраструктури, набуття громадянами цифрових компетенцій. Важливою складовою трансформації країни є цифровізація освітніх процесів та набуття цифрових компетенцій громадянами [96, с.139].

В Європейській рекомендації щодо компетенцій «цифрова компетенція» була визнана однією з восьми ключових компетенцій безперервного навчання в країнах Європейського Союзу [282]. О.В. Данніков визначає цифрову компетентність як впевненість, критичне і творче використання інформаційно-комунікативних технологій для досягнення цілей, пов'язаних з роботою, зайнятістю, навчанням, відпочинком, інклюзивністю в житті суспільства [54].

Цифрова компетентність – це набір знань і вмінь, які необхідні фахівцю для безпечного і ефективного використання цифрових технологій і ресурсів Інтернету. Вона включає: цифрове споживання; цифрові знання і вміння; цифрову безпеку. Тобто, здатність використовувати і створювати контент на основі цифрових технологій, включаючи пошук і обмін інформацією, відповіді на питання, взаємодію з іншими людьми і комп'ютерне програмування. Працівники, зайняті в усіх галузях економіки, мають володіти цифровими навиками роботи з інформацією із застосуванням сучасних засобів телекомунікацій та програмних продуктів – така вимога сьогодення. У зв'язку з цим особлива роль належить системі вищої освіти [96, с.140].

Завданням сфери вищої освіти України є активне сприяння переходу працівників, зайнятих на виробництві, на прийнятий у всьому світі формат роботи з електронними даними, реалізація інформаційних рішень для використання електронних ресурсів. Практика багатьох підприємств у різних країнах підказує конкретні напрямки формування відповідних компетентностей фахівців з вищою освітою. Її узагальнення дозволило сформувати основні блоки компетенцій, представлені у фреймворку Digital Competence (DigComp2.0). В цьому документі Європейського Союзу [282] сформульовано 5 блоків компетенцій та усього 21 цифрову компетенцію. До них входять, зокрема:

1. Інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними:
 - 1.1. Вміння шукати, фільтрувати дані, інформацію та цифровий контент.
 - 1.2. Вміння оцінювати дані, інформацію та цифровий контент.
 - 1.3. Вміння використовувати та управляти даними, інформацією та цифровим контентом.
2. Комунікація спілкування через використання цифрових технологій:
 - 2.1. Вміння спілкуватися через використання цифрових технологій.
 - 2.2. Вміння ділитися інформацією завдяки використанню цифрових.
 - 2.3. Вміння контактувати із суспільством, користуватися державними та приватними послугами завдяки використанню цифрових технологій.
3. Створення цифрового контенту:
 - 3.1. Створення та редагування цифрового вмісту.
 - 3.2. Знати, як дати зрозумілі інструкції для комп'ютерної системи.
4. Безпека:
 - 4.1. Захист пристроїв вмісту, особистих даних та конфіденційності в цифрових середовищах.
5. Вирішення проблем:
 - 5.1. Виявлення потреб та проблем, а також вирішення концептуальних проблем та проблемних ситуацій у цифрових середовищах.
 - 5.2. Використовувати цифрові інструменти для інновацій процесів та продуктів.
 - 5.3. Триматися в курсі цифрової еволюції.

Знання, вміння та їх приклади описанні в DigComp2.1 «Цифрова компетенція для громадян з кількома рівнями знань та прикладами використання» [146].

В проекті [282] ґрунтовно виписано суть, ознаки, зміст навичок студентів, які повинні бути сформовані в умовах цифрової економіки [96,с.142]:

- навички навчання (критичне мислення, креативне мислення, співробітництво, спілкування);

- навички грамотності (інформаційна грамотність, медіа грамотність, технологічна грамотність);
- життєві навички (гнучкість, ініціативність, навички спілкування, продуктивність, лідерство, цифрові навички та нові навички для робочих місць).

Визначено й області цифрової компетенції:

1. Інформація: ідентифікувати, визначити місцезнаходження завантажувати, зберігати, систематизувати та аналізувати інформацію в залежності від актуальності і цілі.
2. Комунікація: обмін даними у цифровому середовищі, спільне використання ресурсів через інтернет-інструменти, зв'язок з іншими і співробітництво за допомогою цифрових засобів, взаємодія і участь у спільнотах і мережах, міжкультурне розуміння.
3. Content-творення: створення і редагування нового контенту (від оброблення текстів до зображення і відео), інтегрувати і повторно розробляти попередні знання і зміст, формулювати творчі визначення, медіа-матеріали і програми, мати і застосовувати права на інтелектуальну власність і ліцензії.
4. Безпека: засоби індивідуального захисту, захист даних, захист цифрової ідентифікації, заходи безпеки, безпечного і стійкого використання.
5. Вирішення проблем: визначити цифрові потреби і ресурси, сформулювати обґрунтоване рішення щодо найбільш підходящих цифрових інструментів у відповідності з ціллю або необхідністю, вирішувати концептуальні проблеми за допомогою цифрових засобів, творчо використовувати технології, вирішувати технологічні проблеми, оновлювати свою компетенцію і компетенції інших.

Дослідниками вищої школи наголошується, що для того, щоб майбутнім фахівцям наблизитися до навичок, яких вимагає ХХІ століття, надзвичайно важливо, щоб викладачі вищої школи вже на сучасному етапі застосовували свої методологічні підходи, методи викладання у повній відповідності цифровому контексту. Науковцями університету політехніки, м. Валенсія (Іспанія) розроблено проект «Доступність і гармонізація вищої освіти у Центральній Азії шляхом навчальних програм модернізації та розвитку (ACADEMICA)», в якому сформульовані необхідні навички і компетенції викладачів університету «в еру цифрової освіти», у тому числі навички навчання, грамотності, життєві навички, та цифрові компетенції, цифрові навички, знання та атрибути. Визначені й інноваційні методи студенто-цифрового навчання [282]:

- проблемно-орієнтоване навчання;
- навчання, засноване на запиті;

- проектне (на основі кейсів) навчання;
- навчання на основі явищ (феноменів);
- навчання, засноване на імітації, моделюванні;
- навчання, засноване на грі;
- масовий відкритий онлайн-курс;
- змішане навчання;
- мобільне навчання.

Науковці-дослідники наголошують й ще на одній дуже важливій особливості навчання у вищій школі: викладачі не можуть не враховувати специфіку цифрового покоління студентів. Особливості освітнього процесу в цифрову епоху, основні відмінні риси цифрового покоління та його специфічні потреби, а також ключові компетенції і навички, необхідні викладачу в умовах цифрової економіки, розглядаються у статті М.М. Ковальова. В ній показано, що у нового покоління Z, або цифрових людей, сформовано так зване кліпове мислення. Їх достоїнство – багатозадачність і здатність одночасно займатися декількома справами, недоліки – нездатність концентруватися і аналізувати, прагнення отримувати коротку і наочну інформацію. Це люди талановиті і креативні, можуть працювати з великими обсягами інформації, але ліниві, швидко міняють роботу, якщо вона не подобається. Цифрові учні люблять конкурси, тести, комп'ютерні ігри типу квеста. Цифрові люди не здатні слухати довготривалі лекції, вони починають відволікатися на свої гаджети [94, с. 38].

Особливості цифрових людей за результатами спеціального дослідження достатньо глибоко розглянуті і сформульовані О.А. Сисоєвою [205].

Д. Тапскотт [215] виділив вісім моментів, що очікуються цифровими студентами у процесі навчання:

1. Свобода самовираження;
2. Можливість налаштовувати і персоніфікувати цифрові технології під свої уподобання;
3. Можливість знайти будь-яку інформацію і більш глибоко її вивчити;
4. Чесність у взаємодії з іншими організаціями і людьми;
5. Отримання задоволення від роботи і навчання;
6. Співробітництво і взаємодія з іншими людьми за допомогою мереж;
7. Швидкість і оперативність у спілкуванні і пошуку відповідей;
8. Орієнтація на інновації, пошук того, що є новим і кращим.

З урахуванням особливостей нового покоління студентів М.М. Ковальов обґрунтовує і формулює пріоритети з удосконалення навчального процесу у закладах вищої освіти [94]:

1. Адаптація системи освіти до змін на ринку праці під впливом цифровізації.
2. Перенавчання всіх викладачів з метою вивчення сучасних технологій навчання.
3. Змішане навчання: поєднання онлайн-навчання і його традиційних форм.
4. Інтеграція корпоративної і університетської освіти (запозичення досвіду один в одного).
5. Підвищення рівня цифрової і підприємницької здатності абсолютно усіх студентів.
6. Всеохоплююча інформатизація освіти.
7. Впровадження у ЗВО різношвидкісного навчання.
8. Трансформація закладів вищої освіти у цифрові університети.
9. Викладачі і керівництво ЗВО повинні спілкуватися у соціальних мережах.
10. Університети повинні стати драйверами цифрової трансформації економіки і суспільства.

Далеко не другорядний для нашого дослідження має й ще один аспект, який зумовлює необхідність врахування самих сучасних, останніх результатів досліджень, досягнень.

Якщо раніше нові покоління техніки і технології змінювали одне одного через 35-40 років, то тепер цей інтервал скоротився до 4-5 років. Тому запас знань, якого в попередні часи вистачало на все життя одного покоління людей, зараз вимагає поновлення 5-6 разів за час трудового стану людини.

Унаслідок зміни технологічних укладів швидко застарівають професійні знання. Щорічно в світовому господарстві зникає майже 500 і виникає понад 600 нових професій. Оптимальний термін ефективності набутих знань і кваліфікації знизився до 5-7 років, а в галузях, залучених до науково-технологічного процесу – до 2-3 років. Така ситуація потребує, з одного боку, опанування випускниками останніми досягненнями науки і техніки у своїй галузі, а з іншого боку – безперервного підвищення кваліфікації та перепідготовки працівників, спрямованих, насамперед, на формування їхнього інноваційно-технологічного потенціалу, інноваційної культури, генерування, сприйняття, підтримку нових знань, готовність і здатність реалізовувати нововведення.

Найбільш характерні для сучасності особливості, тенденції розвитку економіки дозволяють визначитися і з вимогами, що визначають рамки, нові акценти, напрямки удосконалення, особливості навчального процесу і підготовки фахівців, компетенції яких відповідатимуть вимогам економіки

завтрашнього дня. Зокрема, характерна особливість поточних часів – високі темпи й прискорення розвитку науки. За даними спеціальних наукових досліджень, знання швидко застарівають. І темпи оновлення знань прискорюються. Крім того, спостерігається «обвальне» нарощування знань. Період подвоєння обсягу наукової інформації і знань у XIX столітті становив близько 50 років. Обсяги накопичених суспільством знань, інформації в усіх формах на початку XX ст. подвоювалися кожні 30 років. У 1970-ті цей час скоротився до 7 років й продовжує скорочуватися. Тож набуті студентом нові знання на час закінчення навчання можуть виявитися застарілими. Водночас обґрунтованими є і ліміт часу на навчання й опанування основами обраної професії, підвалини якої були сформульовані впродовж багатьох попередніх поколінь теоретиків і практиків. При цьому слід враховувати, що курс лекцій, які читаються студентам університетів за тією чи іншою спеціальністю, спеціалізацією, несе у собі, крім обов'язкових теоретичних основ предмета, й об'єктивно застарілу інформацію, особливо щодо практичних аспектів спеціальності. Навчальні посібники, підручники готуються і видаються, з урахуванням необхідного попереднього відпрацювання лекцій викладачем, біля 10 років. І матеріали, що формуються згідно затвердженої за 3-5 років до цього робочої програми дисципліни, виявляються застарілими, випускники вишу йдуть у професійне життя із застарілими компетентностями.

Таким чином, існує протиріччя між темпами оновлення суспільних знань, що значно прискорилося останнім часом, і проблемами організації навчального процесу в університетах.

Насамкінець, ще один аспект проблеми відповідності компетенцій випускника вимогам його майбутнього робочого місця.

За останні десятиліття кардинально змінилася система генерації і передачі знань, а їх обсяг багаторазово зріс. Сьогодні не можна за один раз, навіть за 5 або 6 років, підготувати людину для професійної діяльності на все життя. Нині щорічно оновлюється близько 5% теоретичних і 20% професійних знань. Одиниця виміру старіння знань фахівця, прийнята у США – період «напіврозпаду» компетентності, тобто зниження її на 50% унаслідок появи нової інформації, показує, що за багатьма професіями цей період настає менш ніж за 5 років, тобто стосовно до нашої вітчизняної системи вищої освіти часто раніше, ніж закінчується навчання. Вирішення проблеми полягає в переході до освіти фахівця протягом життя, де базова освіта періодично повинна доповнюватися програмами додаткової освіти й організується не як кінцева, завершена, а лише як основа, фундамент, що доповнюється іншими програмами. Це вимагає, що випускник крім отримання знань у вузькій професії повинен на студентській лаві розвинути

свої здатності до навчання протягом всього професійного життя, розвинути навички комунікації, адаптивності, самовдосконалення, організаційної й групової ефективності та низку інших якостей.

Для задоволення масових потреб населення і бізнесу у фахівцях вищої кваліфікації за вузькими спеціалізаціями гарною альтернативою цим формам формальної освіти є неформальна освіта, навчання на спеціалізованих курсах. Додатковою перевагою такої форми освіти є оперативний відгук на нові потреби, швидке реагування на появу нових спеціальностей, спеціалізацій, окремих компетенцій, що постійно виникають у надрах бізнесу, який теж невпинно розвивається.

Неформальна освіта – це освіта інституціоналізована, навмисна і спланована суб'єктом освітньої діяльності. Визначальна характеристика неформальної освіти полягає у тому, що вона є додатком, альтернативою та/або доповненням до формальної освіти у процесі навчання людини протягом всього життя [13;151;172]. Вона призначена для осіб будь-якого віку, але не обов'язково передбачає неперервний шлях здобуття освіти. Зокрема, це можуть бути короткотермінові програми та/або програми низької інтенсивності, що надаються у вигляді коротких курсів, майстер-класів та семінарів. Неформальна освіта зазвичай веде до отримання кваліфікацій, що не визначаються як формальні відповідними національними органами управління освітою, або взагалі не передбачає надання кваліфікацій.

Розвиток системи безперервної освіти дозволяє створювати умови для формування гнучких освітніх траєкторій і вирівнювання доступу до якісної освіти на всіх рівнях освітньої системи, забезпечує набір освітніх послуг, що відповідають динамічному розвитку потреб особистості, суспільства, економіки [169].

Вирішити окреслені проблеми навчання фахівців і забезпечення відповідності їх компетентностей вимогам сучасної економіки дозволить, на наш погляд, поєднання принципів і практики організації формальної і неформальної освіти, включення лекцій провідних вчених, викладачів кращих університетів країни, світу у навчальну програму (контент) відповідної дисципліни. Університети мають право самостійно передбачати відповідний механізм погодження оперативних змін і доповнень до програми, експертизи відповідності змісту цих лекцій змісту дисципліни. Осучаснення матеріалів дисципліни може базуватися на обов'язковій теоретичній частині програми дисципліни і оперативних змінах впродовж навчального року на переліку лекцій її другої, за вибором викладача (дисципліни за вибором навчального закладу), частини відповідними лекціями провідних вчених. Студентоцентризований підхід до навчання

передбачає і право студента на вибір онлайн лекцій або їх курсу з дисциплін, обраних ним за бажаною спеціалізацією.

Комбінована таким чином інноваційна програма дисципліни включатиме останні досягнення науки і практики у тій чи іншій сфері. При цьому прослуховування онлайн лекцій мовою оригіналу спонукатиме студента до вивчення іноземних мов і сприятиме формуванню у нього ще однієї компетенції – володіння однією-двома іноземними мовами – компетенції, віднесеної у рекомендаціях Єврокомісії до числа восьми базових компетенцій, якими повинен послуговуватися кожен європеець.

Роботодавці позитивно ставляться до додаткових курсів і підвищення кваліфікації. Якщо людина закінчує курси – це характеризує її як проактивну, спраглу до знань. За опитуванням експертів з працевлаштування (Ю. Дрожжина), 98% роботодавців звертають увагу, що людина отримує додаткові знання поза класичною вищою освітою.

Результати обліку навчальної діяльності студента, пов'язаної з виконанням комбінованої інноваційної освітньо-професійної програми курсу навчання можуть фіксуватися у додатку до відповідного документа про освіту, у тому числі диплому, атестата, в академічній довідці, з повною назвою курсу лекцій неформальної онлайн або офлайн освіти, їх обсягу у годинах (кредитах), електронної адреси та документа, що підтверджує їх проходження та якість засвоєння.

Надзвичайно високі темпи розвитку науки і технологій не залишають можливостей на еволюційний шлях удосконалення навчального процесу у ЗВО. Ми є свідками «обвального» нарощуваного знань. Вихід бачиться у високих темпах трансформації навчального процесу у ЗВО.

Не можна обійти і проблему якості вищої освіти. Застарілі підручники і методи навчання повинні відійти у минуле. Тут бачиться один із можливих шляхів: включення курсів онлайн або онлайн лекцій провідних вчених кращих навчальних закладів країни та світу до навчальних програм підготовки вітчизняних фахівців, що сприятиме формуванню у випускників ЗВО компетенцій, які відповідають вимогам сучасної і майбутньої цифрової економіки.

Подальші розвідки з окреслених у даній статті питань повинні стосуватися, у першу чергу, проблем організаційно-технічного забезпечення прослуховування онлайн лекцій мовою оригіналу, оцінки їх відповідності напряму спеціалізації навчальної програми і порядку обліку у результатах навчання студента-випускника навчального закладу.